

SƏİDƏ QULİYEVA

Bakı Dövlət Universitetinin kiçik elmi işçi

E-mail: seidequliyeva@gmail.com

HEYDƏR ƏLİYEVİN ƏSƏRLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN-İSLAM ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATI ƏLAQƏLƏRİ

“... İKT-nin üzvü kimi Azərbaycan bu təşkilatın beynəlxalq aləmdə daha nüfuzlu və güclü olmasını istəyir və bu sahədə səylərini göstərəcəkdir. Azərbaycanla İKT əlaqələri daha sürətlə inkişaf edəcək və respublikamız bu təşkilatın bütün imkanlarından istifadə edəcəkdir...”

*Heydər Əliyev**Açar sözlər: Azərbaycan, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Heydər Əliyev**Ключевые слова: Азербайджан, Организация Исламской Солидарности, Гейдар Алиев**Key words: Azerbaijan, Organization of Islamic Cooperation, Haydar Aliyev*

Azərbaycan Respublikasının müstəqillik əldə etməsindən sonra ölkənin siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə sürətli inkişafını təmin etmək üçün qarşıda bir sıra vəzifələr dayanırdı. Bu məqsədlə müstəqil dövlətin xarici siyasət xəttinin formalaşdırılması və bu prosesin hüquqi bazası yaradılmağa başlayır. Bu proses yeni dövrün tələblərinə uyğun şəkildə həyata keçirilirdi. İlk olaraq ölkənin maraqlarının qorunması, daxili və xarici siyasətin əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, respublikamızın müstəqil siyasi kurs götürməsi, Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş torpaqların azad edilməsi və müharibənin nəticələrinin aradan qaldırılması vacib idi. Dünya siyasətinin aparıcı dövlətləri və qonşu dövlətlər ilə münasibətlərin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq müəyyən edilməsi, diplomatiyamızın bu və digər uğurlu addımları 1993-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olmuş görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Bu məqalədə H.Ə.Əliyevin əsərləri və 1993-2003-cü illərə aid qanunvericilik sənədləri əsasında Azərbaycan Respublikası və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) arasındakı əlaqələri tədqiq etmək nəzərdə tutulur.

Görkəmli ictimai-siyasi xadim H.Ə.Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasət istiqamətləri barədə məlumat verərkən İƏT-ə daxil olan dövlətlərin dəstəyini qazanmağı və siyasi-iqtisadi əlaqələr qurmağı, siyasi-iqtisadi-mədəni inteqrasiya proseslərində fəal iştirak etməyi, bütün qonşu dövlətlərlə mehriban münasibətlər yaratmağı ön plana çəkmişdir [1, 1-ci kitab, s.85]. Biz onun əsərlərində xarici siyasət istiqamətlərini təhlil edərkən və bu mövzuda digər tədqiqatçıların əsərləri ilə tanış olarkən xarici siyasətin mühüm istiqamətlərindən birinin türk və İslam dünyası ilə, bu dövlətlərin təmsil olunduğu İƏT-lə fəal əməkdaşlıq olduğunu görürük [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Bu prosesin neçə həyata keçirildiyini tədqiq etmək məqsədilə beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət, beynəlxalq layihələrdə iştirak, səfirlik və konsunluqların yaradılması və digər sənədlər mühüm əhəmiyyətə malikdir.

H.Ə.Əliyev irsinin öyrənilməsində qanunvericilik sənədləri tarixi mənbə kimi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu sənədlərin əsasında dövlət quruculuğu, daxili və xarici siyasət, o cümlədən dövlətlərarası münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsini izləmək mümkündür [7].

Tədqiqata cəlb edilmiş qanunvericilik sənədlərinə Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi imzaladığı və 1993-2003-cü illəri əhatə edən sərəncam, əmr, fərman və digər sənədlər daxildir. 1993-cü il oktyabrın 10-dan 2002-ci il dekabrın 30-dək Milli Məclis tərəfindən qəbul edilmiş 1715 qanun və qərardan 975-i Prezident Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə qəbul edilmişdir [8]. Mövzuya uyğun olaraq, İƏT və ona üzv dövlətlərlə ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlərə dair sənədlərin təhlili göstərir ki, dövlətlərarası sənədlərdə həm beynəlxalq təşkilatlardakı öhdəliklər, həm də dövlətlərin fərdi cəhətləri nəzərə alınır. Bütün bu cəhətlərin dövlətlərarası münasibətlərdə, xüsusilə rəsmi sənədlərdə əks olunması H.Ə.Əliyevin qarşı tərəfin tarixini, iqtisadiyyatını, mədəniyyətini, digər dövlətlərlə münasibətlər tarixini hərtərəfli bilməsini, bir siyasətçi kimi analitik və proqnozçu bacarığını göstərir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin irsi dünya və Azərbaycan tarixinin, xüsusilə müasir tariximizin zəngin mənbə bazasıdır. Bu sənədlər dövlət quruculuğunu, keçid dövrü proseslərini, Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlər tarixini, milli və dövlət maraqlarının qorunması, daxili və xarici siyasət sahəsində aparılan islahatlar, nəzərdə tutulan perspektivlər və əldə edilən nailiyyətlər barədə qiymətli məlumatlarla zəngindir. XX əsrin 70-80 illik tarixinin canlı şahidi olmuş, fenomen yaddaşa malik Heydər Əliyev həm də peşəkar tarixçi idi. O, Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsində təhsil alıb. Dünya və Azərbaycan tarixini dərindən öyrənməsi onun görkəmli siyasətçi və dövlət xadimi kimi əldə etdiyi uğurlarında mühüm amil olur [7]. Məhz dünya tarixi, cəmiyyətlərin qurulması və inkişafı barədə tarixi bilikləri, xüsusilə həyat təcrübəsi, cəmiyyətdə baş verən ictimai-siyasi prosesləri bir tarixçi kimi təhlil etməsi və düzgün qiymətləndirməsi dövlət rəhbəri kimi uğurlu fəaliyyəti üçün baza olur.

İƏT ilə əlaqələri təhlil etdikdə məlum olur ki, 1994-cü ilin iyulunda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti H.Ə.Əliyevin Səudiyyə Ərəbistanına rəsmi səfəri zamanı İƏT rəsmiləri ilə görüşü, həmin ilin noyabr ayında İƏT-in Baş Katibi Həmid əl-Qabidin Bakıya səfəri əlaqələrin təmənilə fərqli mərhələsinin başlamasına və inkişafına səbəb olmuşdur. H.Ə.Əliyevin İslam Sammitlərində iştirakı təşkilatın Azərbaycanla əlaqədar qətnamələr qəbul etməsi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsini beynəlxalq münaqişələr səviyyəsinə qaldırılmasına səbəb olmuşdur. İƏT və ona üzv dövlətlər siyasi və maliyyə köməyinə ehtiyacı olduğu bir dövrdə Azərbaycana dayaq durmuş, bu illər ərzində hər zaman Azərbaycanın haqq işinə tərəfdar olmuşlar.

Tədqiqata cəlb edilən mənbələr 1991-ci ildən İƏT-ə üzv olan Azərbaycan ilə təşkilat arasında əlaqələrin məhz 1993-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olan H.Ə.Əliyevin fəaliyyəti nəticəsində sistemləşdirilməsi və inkişafı, xarici siyasətimizin bu istiqamətinin prinsiplərinin müəyyən edilməsini göstərir. Bu sahədə xarici siyasət sahəsindəki əməkdaşlığı həyata keçirmək üçün həmin dövrdə qəbul edilmiş həm beynəlxalq tipli (İƏT-in qəbul etdiyi sənədlər), həm də milli qanunvericilik sənədlərini xüsusi ilə qeyd etmək vacibdir. H.Ə.Əliyev İƏT-ə üzv dövlətlərin dövlət və hökumət başçıları, həmçinin nümayəndə heyətləri ilə əlaqələrin inkişafı üçün təklifləri müzakirə edir, danışıqlar, məsləhətləşmələr aparır, sənədlərin növünə uyğun olaraq layihələr hazırlanırdı. Bu sənədlərin əksəriyyəti məhz dövlət başçılarının səfərləri zamanı imzalanırdı (bax: Xəritə). Keçən dövr ərzində dövlətlərarası münasibətlərin təməlini təşkil edən və həmin münasibətləri hüquqi tənzimləyən bir çox beynəlxalq sənədlər – Protokollar, Müqavilələr, Sazişlər, Bəyanatlar beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində hazırlanıb ratifikasiya olunur. Bu prosesin sistemli və professional səviyyədə həyata keçirilməsində H.Ə.Əliyevin dövlət idarəçiliyi təcrübəsinin böyük rolu olur.

Dövlətlərarası münasibətlərə aid qanunvericilik sənədləri əlaqələrin tarixinin izlənməsində ilk mənbə kimi qiymətlidir. Bu sənədlərlə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin

Tarix və onun problemləri, №2 2013

arxivində tanış olmaq mümkündür. Azərbaycan Respublikasının qanunları, həmçinin, “Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik toplusu” adı ilə nəşr edilir. Milli Məclisin Arxivində saxlanılan qanunlara Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatları, onun Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim etdiyi sənədlərin əsilləri və tam mətnləri əlavə edilir. Bu qanunvericilik sənədləri əsasında tədqiqatları daha da zənginləşdirmək mümkündür. Azərbaycan Respublikasının 1993-2003-cü illərə aid qanunlarına əsasən məlum olur ki, H.Ə.Əliyevin prezidentliyi dövründə İƏT dövlətləri ilə dostluq və hərtərəfli əməkdaşlıq, siyasi, iqtisadi (sərmayə, gömrük, ikiqat vergiyə cəlb edilmənin qarşısının alınması v.s.), mədəniyyət, elm və təhsil (elmi-texniki əməkdaşlıq, kadrların attestasiyası, diplomların tanınması v.s.), sosial-humanitar (pensiya, əmək müqavilələri və əməkçi miqrantlar v.s.) və digər sahələrə dair əməkdaşlıq protokolları, sazişlər imzalanmışdır. Qeyd etmək vacibdir ki, bir sıra üzv dövlətlərlə region və dünya üçün əhəmiyyətli olan məsələlərdə – beynəlxalq terrorizm, narkotika və qaçaqmalçılığa qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq haqqında müqavilələr imzalanır, bu kimi hallara qarşı birgə mübarizə aparmaq barədə razılığa gəlinir.

Görülən bu tədbirlərin əsas məqsədi Azərbaycanın regionun və dünyanın təhlükəsizliyi və sabitliyinə istiqamətlənən, həmçinin inteqrasiya prosesini nəzərdə tutan siyasətidir. Azərbaycan hökuməti bunun üçün səylərini artırır, ilk olaraq dövlət müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü təmin etməyə və qorumağa çalışır.

Bu sənədlərin icrasını təmin etmək məqsədilə Müştərək Dövlətlərarası işçi qruplar yaradılmışdır. Nazirlər səviyyəsində təşkil edilən komissiyaların tərkibində müxtəlif sahələrdən olan mütəxəssislər bütün sahələrdə əlaqələrin həyata keçirilməsi üçün zəruri qanunvericilik layihələri hazırlayır, tədbirlər keçirirlər. Bir sıra İƏT dövlətləri ilə belə komissiyalar yaradılmışdır. Hazırda bu komissiyalar müxtəlif sahələr üzrə konkret məsələlərin həllində, dövlətlərarası əlaqələrin dərinləşdirilməsində böyük rol oynayırlar. Bu komissiyaların iclas protokolları əlaqələrin inkişafının izlənilməsi üçün maraqlı məlumatlar verir.

İƏT çərçivəsində qəbul edilən və imzalanmış iqtisadi, ticarət və texniki əməkdaşlıq barədə müqavilə və sazişlərin üzv dövlətlər arasında iqtisadi əlaqələrin həyata keçirilməsində mühüm əhəmiyyəti vardır [9; 10]. Belə ki, bu sənədlər gələcəkdə tərəflərin iqtisadi-ticarət əməkdaşlığı və səmərəli qarşılıqlı inkişafına şərait yaratmaq üçün ən vacib qanunvericilik bazasını təşkil edir [11]. Bu sənədlərə əsasən ikitərəfli saziş və müqavilələr imzalanır.

İƏT çərçivəsində iqtisadi əlaqələri tənzimləyən əsas sənədlərdən biri Sərmayələrin artırılması, qorunması və zəmanətinə dair sazişdir [12]. Azərbaycan müstəqillik qazandığı ilk günlərdən sərmayələrin cəlb edilməsinə diqqətlə yanaşmış, daha cəlbedici olan neft sektoru ilə yanaşı digər sahələrə də sərmayələrin qoyulması və bu proseslərin tənzimlənməsi məqsədilə qanunvericilik bazası yaradılmağa başlanmışdır. Daxili qanunvericilik bazasından əlavə, İƏT-ə üzv dövlətlərlə ikitərəfli əməkdaşlıq çərçivəsində Türkiyə (1994, 9 fevral), Pakistan (1995, 9 oktyabr), Özbəkistan (1996, 27 may), Qazaxıstan (1996, 16 sentyabr), Qırğızıstan (1997, 23 aprel), İran (1997, 28 oktyabr), Livan (1998, 11 fevral), Misir və digər dövlətlər arasında bu barədə sazişlər imzalanmışdır [14, s.16-33; 15, s.52-65; 16, s.36-44; 17, s.1-12; 18, s.92-104; 19, s.58-70]. Bu sazişlər uzunmüddətli geniş iqtisadi əməkdaşlıq və hər 2 ölkənin iqtisadi inkişafı məqsədilə ticarət, texniki və inzibati kömək funksiyası daşıyır. Sazişlərdə milli rejimlərin sərmayələrin qoyulmasına əlverişli şərait yaratması, hər bir ölkədə tətbiq olunan qanunların tətbiqi, gömrük güzəştləri, sərmayə qoyulan sahənin qorunması, investorlara ədalətli və bərabər münasibət, sərmayələrlə əlaqədar ödənişlərin köçürülməsi, mübahisələr və iflaslar zamanı görülməli tədbirlər barədə razılığa gəlinir. Maddələrdən birində layihələrin başa çatdırılması və ya təhvil-

təslim məsələlərinin həll edilməsi üçün vaxtın müəyyən edilməsi də nəzərdə tutulur.

Sərmayələrin qoyulması ilə əlaqədar yaranan problemlərdən biri də ikiqat vergiyə cəlb edilmədir. İkiqat vergiyə cəlb etməyə yol verilməməsi barədə Sazişlər də yuxarıdakı Sazişlərlə bir başa bağlıdır. Belə ki, bu Sazişlərdə sərmayə qoyan tərəfin, həmçinin birgə müəssisələrin hər 2 ölkədə vergiyə cəlb edilməməsi məsələləri həll olunur. Pakistan (1996, 10 aprel), Özbəkistan (1996, 27 may), Qazaxıstan (16 sentyabr), Türkiyə (1994, 9 fevral) və digər İƏT dövlətləri ilə bu mövzuda Konvensiya və ya Saziş imzalanmışdır [15, s.67-103; 20, s.94-119; 21, s.129-152; 22, s.220-254]. Bu sənədlərdə hər 2 tərəfdə tətbiq edilən vergi növləri və vergi qanunvericiliyi barədə bir-birinə məlumat verilməsi, beynəlxalq daşınmalar zamanı və birgə müəssisədə vergiyə cəlb edilmiş müxtəlif sahələrdən olan şəxslərin (dövlət qulluqçusu, elmi işçi, müəllim, incəsənət xadimi, iqtisadiyyat v. d.) ikiqat vergi tutulmasından azad edilməsi barədə məsələlərin hüquqi tənzimlənməsi öz əksini tapır.

H.Ə.Əliyev xarici ölkələrin iş adamlarına birgə müəssisələrin, istehsalat kooperasiyalarının yaradılması üçün müraciətlər etmiş və bunun üçün həm müvafiq qanunvericiliyinin olmasını təmin etmiş, həm də dövlətlərarası müqavilə və sazişlərin imzalanmasının təşəbbüsçüsü olmuşdur [16, s.46-55; s.57-64; 23, s.107-116]. Ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunan investisiyaların artırılması məqsədilə beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar, İslam İnkişaf Bankı, Asiya İnkişaf Bankı və digər maliyyə qurumları ilə əməkdaşlıq genişləndirilmişdir [14].

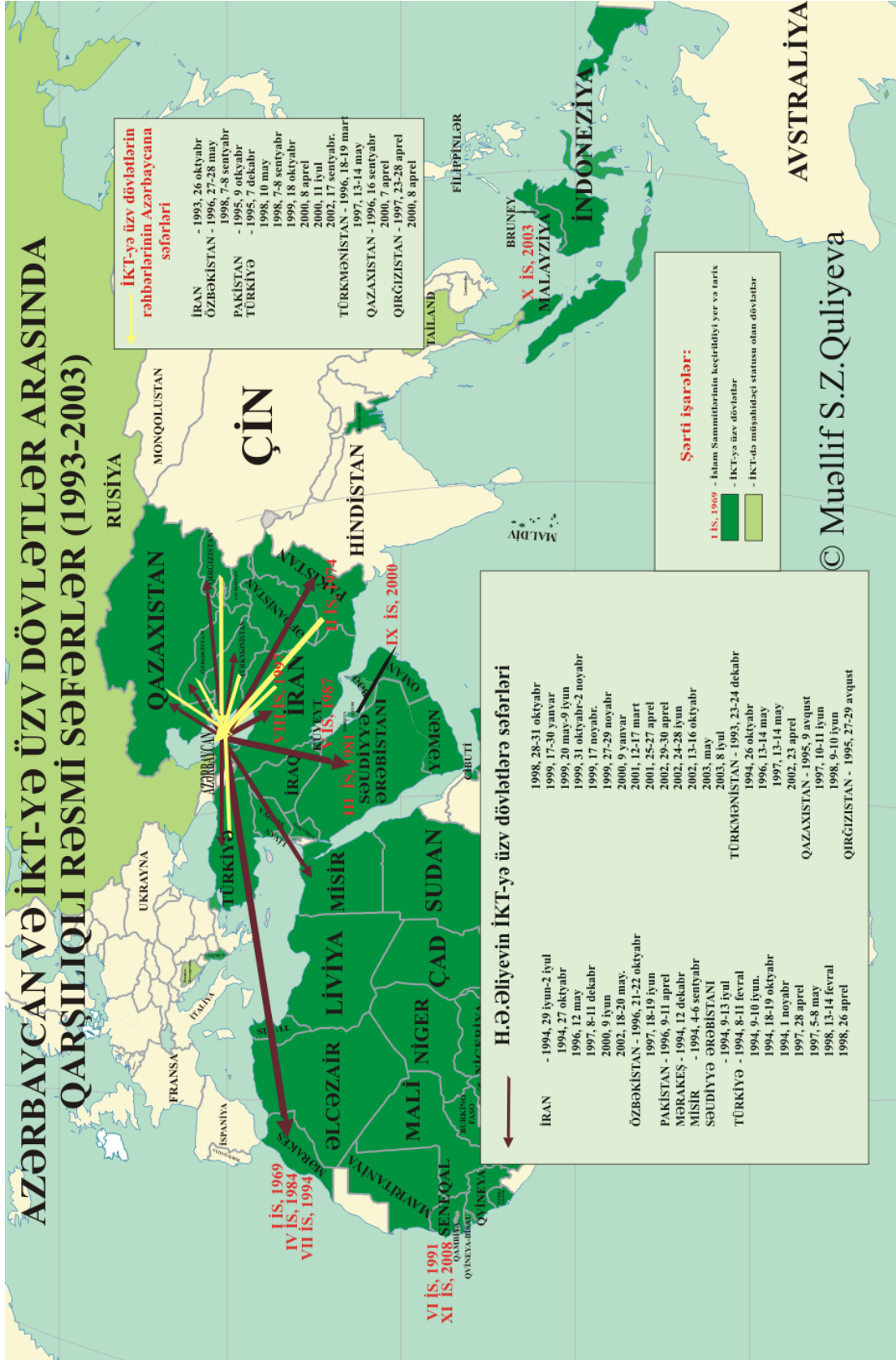
İƏT-ə üzv dövlətlər arasında iqtisadi-ticarət əlaqələrinin inkişafı və İƏT daxilində ticarət dövryyəsinin artırmaq üçün mühüm nailiyyətlərdən biri Güzəştli Ticarət Sisteminin Çərçivə Sazişi (TPS/OİK) hesab edilir. KOMSEK¹-in VI iclasında (1990, 7-10 oktyabr, İstanbul) İnkişaf etməkdə olan dövlətlər arasında Güzəştli Ticarətin Qlobal Sistemində (Global System of Trade Preference) bənzər sistemin (TPS/OIC) İƏT-ə üzv dövlətlər arasında yaradılması qəbul edilmiş və qaydaları təsdiq edilmişdir [24; 25]. Bununla yanaşı, Güzəştli Ticarət Tarif Protokolunun (PRETAS) (2005, 22-25 noyabr, İstanbul. KOMSEK-in XXI iclası) və Güzəştli Ticarət Sisteminin Qanunlar paketinin (TPS-OIC RULES) (2007, 14-17 noyabr, İstanbul. KOMSEK-in XXIII iclası) üzv-dövlətlər arasında ticarət dövryyəsinin həcmi əhəmiyyətli dərəcədə artıracağı, ölkələrarası əməkdaşlığın inkişafı nəticəsində yoxsulluğun və işsizliyin azaldılmasına müsbət təsir göstərəcəyi nəzərdə tutulur [24; 26; 27; 28; 29]. Azərbaycanın bu sistemə qoşulması ənənəvi ticarət tərəfdaşları ilə əlaqələrinin inkişafına, həmçinin yeni tərəfdaşlar qazanması deməkdir.

İƏT-ə üzv dövlətlər arasında imzalanan İslam Mülki Aviasiya Şurası qanunu dövlətlər arasında hava daşınmalarının həcmi artmasını və hava nəqliyyatı sahəsində əlaqələrin tənzimlənməsini nəzərdə tutur [29; 30]. Azərbaycan ilə Özbəkistan (1996, 27 may), Qazaxıstan (1996, 16 sentyabr), Misir (1997, 18 fevral), Livan (1998, 11 fevral), BƏƏ (2003, iyul), İran və digər dövlətlər arasında imzalanmış Hava əlaqəsi və hava nəqliyyatı sahəsində əməkdaşlıq haqqında Sazişdə, onların əraziləri arasında və hüdudlarından kənarında hava əlaqəsi yaradılması məqsədilə, aviasiya orqanları arasında zəruri məlumatların ötürülməsi, uçuşlar üçün şərait yaradılması, uçuş cədvəllərinin tərtibi, müəyyənləşdirilmiş marşrutlar üzrə hərəkətin tənzimlənməsi, aviasiya təhlükəsizliyi, tariflərin müəyyən edilməsi, sərnişin, yük, poçt ləvazimatları və digər daşınmalar, beynəlxalq uçuşlar və sair məsələlər barədə razılığa gəlinir [18, s.105-122; 21, s.105-120, s.162-179; 31, s.152-169; 32, s.127-143]. Ölkələr arasında birbaşa hava nəqliyyatının olması iqtisadi-mədəni əla-

¹ İƏT-in İqtisadiyyat və Ticarət Əməkdaşlığı üzrə Daimi Komitəsi, COMCEC

Tarix və onun problemləri, №2 2013

qələrin genişlənməsinə müsbət təsir edir. Bunu nəzərə alaraq H.Ə.Əliyev bu məsələyə də diqqətlə yanaşmış, bir sıra dövlətlərlə birbaşa aviareyslər açılmışdır.

İslam Ölkələri Standartlar və Metrologiya İnstitutu qanunu (SMİİC) (1998, 1-4 noyabr, İstanbul. KOMSEK-in XIV iclası) qanun ümumi ölçü vahidlərinin və göstəricilərinin, əsasən “Halal” qida standartının qəbulu üçün tətbiq edilir [29; 33]. “Halal” standartı İƏT-in bir sıra üzv dövlətlərində dövlət standartıdır. Artıq halal qida istehsalında təcrübəsi olan İƏT dövlətləri də dünya qida sənayesində istehsalçı dövlət kimi öz yerini tuturlar. Azərbaycanın halal qida bazarına istehsalçı dövlət kimi qoşulması üçün daxili imkanlar mövcuddur. Müsəlmanların yaşadığı İƏT üzvü olmayan dövlətlərdə də bu standartın tətbiqinə ehtiyac yaranıb, Rusiya, Fransa, Braziliya kimi dövlətlərdə şirkətlər bu sertifikat üçün müraciət edirlər. ABŞ, Kanada və Böyük Britaniya şirkətləri isə İslam ölkələrinə halal qida standartına uyğun məhsul satmaq-la böyük gəlir əldə edirlər. Dünyada müsəlmanların sayını nəzərə alsaq, halal qida sənayesinin illik dövriyyəsinin həcmi trilyon dollarla hesablamaq olar.

Azərbaycan Respublikası İƏT-ə üzv dövlətlərlə Standartlaşdırma, metrologiya və sertifikatlaşdırma sahəsində əməkdaşlıq haqqında Sazişlər imzalanmışdır [16, s.79-90, s.118-131, s.148-153]. İqtisadi və ticarət əlaqələrində texniki maneələri aradan qaldırmaq məqsədilə dövlət standartlarının qarşılıqlı tanınması, məhsullara verilmiş uyğunluq sertifikatlarının tanınması məsələləri bu Sazişlər vasitəsilə tənzimlənir.

Azərbaycanın yuxarıda göstərilən sazişlərə qoşulması iqtisadi inkişaf üçün İƏT daxilində yaradılan imkanlardan istifadəyə şərait yaradır və üzv dövlətlərlə iqtisadi əlaqələrin inkişafına, ticarət dövriyyəsində faydalı tərəfdaşların müəyyənləşdirilməsinə səbəb ola bilər. Qeyd edək ki, iqtisadi münasibətlərə dair bir sıra məsələlər barədə ayrı-ayrı Sazişlər imzalanmışdır. Bunlardan Gömrük işi sahəsində əməkdaşlıq haqqında, Sərbəst ticarət haqqında, Vergi qanunvericiliyinə əməl olunması məsələləri üzrə əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Saziş [16, s.92-101, s.103-108; 23, s.32-40; 34, s.125-131 v.s.] və digərlərini qeyd edə bilərik.

İİB və KOMSEK üzv dövlətlər arasında güzəştli tariflər, vahid standartların tətbiqi və digər məsələləri əhatə edən birgə layihələri iqtisadi əlaqələri məhz onların inkişafına yönəltməyə çalışır [10; 24; 28].

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev İƏT-in bütün imkanları və bu qurumda əməkdaşlığın faydalarını təhlil edərək münasibətlərin inkişafına diqqəti artırdığını belə bildirir: “..düşünürəm ki, Azərbaycan islam ölkələrinin imkanlarından istifadə etməlidir. Biz artıq bir çox ölkələrlə əlaqə yaratmışıq və mən həmin dövlətlərin başçıları ilə Kasablankada təkrarən görüşdüm. Lakin bir sıra dövlətlərlə əlaqələrimiz yoxdur və biz onlarla da əlaqələr quracağıq” [2, 3-cü kitab, s.37-38]. Beləliklə, o, İƏT-ə üzv dövlətlərlə əlaqələrin xüsusiyyətləri, İslam dünyasının gələcəyi, hər bir ölkə ilə ayrılıqda hansı sahələrdə əlaqələrin qurulmasının mümkünlüyü, diqqət yetirilməsi əhəmiyyətli olan məsələlər, İslam dünyasının qarşısında duran vəzifələr müəyyən edir. Çünki bir sıra İslam ölkələri ilə diplomatik münasibətlərin qurulması haqqında 1991-1993-cü illərdə razılaşmalar imzalanırsa da, hələ də konkret sahələr üzrə sazişlər imzalanmamış və əlaqələr qurulmamışdı. Buna görə də, Azərbaycanın tanınması, əlaqələrin inkişafı, beynəlxalq münasibətlərdə eyni mövqedən çıxış etmək məqsədilə hansı ölkələrlə iş aparılmasını müəyyənləşdirir. Həmin müddətdə hələ İƏT-in digər üzv dövləti ilə əlaqələrin qurulması Azərbaycan dövləti qarşısında vəzifə olaraq qalırdı.

H.Ə.Əliyevin prezidentliyi dövründə İƏT-nə üzv dövlətlərdən 27-i ilə diplomatik əlaqələrin yaradılması barədə, 15 dövlətlə isə müxtəlif sahələri əhatə edən dövlətlərarası sənədlər imzalanmışdır. H.Ə.Əliyev əlaqələrin qurulması və inkişaf etdirilməsi, Azərbaycanın tanınması, beynəlxalq münasibətlərdə eyni mövqedən çıxış etmək məqsədilə öz fəaliyyəti ilə yanaşı, Xarici işlər nazirliyinin və prezidentin xüsusi nümayəndələrini həmin ölkələrə səfərlərə

Tarix və onun problemləri, №2 2013

göndərir (Bax: Xəritə). Sənədlərin təhlili göstərilir ki, Heydər Əliyev tərəfindən hazırlanan, tarixi ənənləri, tarixən mövcud olan iqtisadi əlaqələri, həmçinin regional iqtisadi maraqları nəzərə alan bu sənədlərin heç də hamısı eyni şablon əsasında tərtib edilmir, müəyyən yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınır. Dövlətlər üzrə imzalanan sənədlərin siyahısını tərtib etdikdə məlum olur ki, İran, Türkiyə, Pakistan, Qazaxıstan və Misirlə daha çox sahədə əməkdaşlıq müqaviləri imzalanmışdır.

Yuxarıda araşdırdığımız problemlərin yekunu olaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, son illərdə İslam ölkələri ilə həm çoxtərəfli, həm də müxtəlif sahələrdə ikitərəfli əməkdaşlıq genişlənmişdir. Görkəmli siyasətçi və dövlət xadimi H.Ə.Əliyevin İƏT-ə üzv dövlətlərlə - İslam dünyası ilə əlaqələrdə müəyyən etdiyi strategiya düzgün olmuşdur və müsbət nəticə vermişdir. Bu əlaqələrin həyata keçirilməsi və beynəlxalq hüquq normalarına uyğun tənzimlənməsi üçün qanunvericilik bazası xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycanın İƏT-in fəal üzvlərindən biri olması, Azərbaycanın təşkilata üzv dövlətlər ilə çoxtərəfli və ikitərəfli əlaqələrinin təhlili bu fikri təsdiq edir. Azərbaycanın geosiyasi mövqeyi diplomatik əlaqələri tənzimləməklə uzunmüddətli xarici siyasət kursu həyata keçirməyi tələb edir. Görkəmli dövlət xadimi H.Ə.Əliyevin əsərlərinin təhlili bu siyasətin qurulmasını öyrənmək üçün əsas bazadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Heydər Əliyev və Şərqi: 6 cildə. Bakı: Çarşıoğlu, 2005. – 589 s.
2. Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir. 42 cildə. Bakı, Azərneşr, 1997-2012.
3. Həsənov Ə. Müasir Beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Dərslik. Bakı: Azərbaycan, 2005, 752 s.
4. Hüseynova İ. Müstəqilliyimizin təminatçısı. Məqalələr, çıxışlar, müsahibələr, rəylər... Bakı: Təhsil, 2003.- 504 s.
5. Mahmudov Y.M. Heydər Əliyev ideyalarının zəfər yürüşü. Bakı, "Təhsil", 2011, 608 s.
6. Muxtarova Ə. Heydər Əliyev və türk dünyası // Tarix və onun problemləri, 2003, №1, s.100-114.
7. Quliyeva S.Z. Heydər Əliyev irsi Azərbaycan tarixini öyrənmək üçün mənbə kimi. // Tarix və onun problemləri. Nəzəri, elmi, metodik jurnal. Bakı: 2012, №1, s. 241-247.
8. Azərbaycan parlamenti və beynəlxalq təşkilatlar. Bakı, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin nəşri, 2004. – 420 s.
9. Quliyeva S.Z. Türk dövlətlərinin İslam konfransı tərkibində iqtisadi əlaqələri / "Türk dünyası: dünəni və bu günü". 23-24 may 2011-ci il. Beynəlxalq elmi konfransın materialları. s.159-166.
10. COMCEC // <http://www.comcec.org>
11. The Draft General Agreement For Economic, Technical and Commercial Cooperation Among Member States of The Islamic Conference. Resolution No. 1/8-E. Eighth Islamic Conference of Foreign Ministers. // <http://www.oic-oci.org>.
12. Agreement on Promotion, Protection and Guarantee of Investments among Member States. Resolution No. 7/12-E. Twelfth Islamic Conference Of Foreign Ministers. // <http://www.oic-oci.org>.
13. Azərbaycanda investisiya mühiti. İqtisadi İnkişaf Nazirliyi // <http://economy.gov.az>
14. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 238. – 205 s.
15. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 395. – 344 s.

16. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1, İş 487. – 166 s.
17. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 596. – 159 s.
18. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 597. – 177 s.
19. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 1087. – 268 s.
20. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 391. – 212 s.
21. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 392. – 303 s.
22. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 397. – 306 s.
23. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1, İş 488. – 222 s.
24. Tercihli Ticaret Sistemi (TPSOIC) www.comcec.org/TR/icerik.aspx?iid=163
25. Framework Agreement On Trade Preferential System among the Member States of The Organization of The Islamic Conference//
<http://www.comcec.org/EN/belge/agreements/doc/OIC-TPC.doc>
26. Protocol On The Preferential Tariff Scheme For TPS-OIC (PRETAS) OIC/COMCEC/21-05/PRETAS.// [http://www.comcec.org/EN/belge/agreements/pdf/PRETAS\(E\).pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/agreements/pdf/PRETAS(E).pdf)
27. TPS-OIC Rules Of Origin // [http://www.comcec.org/EN/belge/agreements/pdf/TPS-OIC%20RULES%20OF%20ORIGIN\(E\).pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/agreements/pdf/TPS-OIC%20RULES%20OF%20ORIGIN(E).pdf)
28. İSEDAK Gündemindeki İşbirliği Projeleri: Tercihli Ticaret Sistemi (TTS-İKT) Tercihli Ticaret Sistemi (TPSOIC) // www.comcec.org/TR/icerik
29. List of the members states which have signed and ratified the agreements under the auspices of ICDT and COMCEC // <http://www.icdt-oic.org/pdf/List.pdf>; <http://www.icdt-oic.org/pdf/TPSOIC-PRETAS.pdf>
30. Third Expert Level Meeting On Civil Aviation. Resolution No. 16/13-E. Thirteenth Islamic Conference Of Foreign Ministers. // <http://www.oic-oci.org>
31. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 476. – 169 s.
32. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 1002. – 176 s.
33. Statute for the Standards and metrology institute for İslamic Countries (SMİİC) // <http://www.comcec.org/EN/belge/agreements/pdf/SMIICen.pdf>
34. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin arxivi. Fond 2941. Siyahı 1. İş 582. – 182 s.

САИДА КУЛИЕВА

младший научный сотрудник

Бакинского Государственного Университета

ОТНОШЕНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНА С ОРГАНИЗАЦИЕЙ ИСЛАМСКОГО СОДРУЖЕСТВА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Г.АЛИЕВА

В статье исследуются связи Азербайджанской Республики с Организацией Исламского Содружества, на основе произведений выдающегося государственного деятеля Гейдара Алиева и законодательных актов с 1993-2003 годы. На основе этих документов показаны значимость двусторонних отношений, которые позволяют оценить политическую роль личности Гейдара Алиева в период своего президентства, теоретические и практические труды которого являются источником исследования не для одного поколения ученых. Геополитическая позиция Азербайджана, направленная на стабилизацию дипломатических отношений, требует проведения долгосрочного политичес-

Tarix və onun problemləri, №2 2013

кого курса. Произведения видного политического деятеля Г.Алиева являются основной базой для проведения этого курса.

SAIDE QULIYEVA

Associate Scientific Assistant at Baku State University

**RELATIONSHIP BETWEEN THE AZERBAIJAN REPUBLIC AND
ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION IN HAYDAR ALIYEV'S WORKS**

The purpose of this article is to analyze the relationship between the Azerbaijan Republic and Organization of Islamic Cooperation on the basis of the works of an outstanding statesman Haydar Aliyev and in the context of legislative documents issued between the years from 1993 to 2003. The content and importance of these relationships are shown by these documents. The works of prominent public figure H.A.Aliyev that reflect his theoretical and practical activity, state-building, knowledge and capability is research source not only for historians, but also for researchers from different spheres. Azerbaijan geopolitical position demands to realize the long-period external political course by balancing the diplomatic relations. The analysis of works of the outstanding statesman H.Aliyev is the main basis for the learning of this course.

Rəyçilər: t.e.n. M.Abdullayev, t.e.d.R.C.Süleymanov

Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinin "Azərbaycan tarixi (təbiət fakültələri üzrə)" kafedrasının 12.02.2013 tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №04).